

ปีที่ 15 ฉบับที่ 5302 วันอังคารที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2559 หน้า 10

พิพิธภัณฑ์ 'ปลาลุ่มน้ำโขง' แหล่งศึกษาเรียนรู้ของชุมชน

แม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำสายยาวที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และมีความยาวเป็นอันดับ 10 ของโลก โดยยาวประมาณ 4,880 กิโลเมตร แม่น้ำโขงไหลผ่านจีน ลาว พม่า ไทย กัมพูชา และเวียดนาม ซึ่งลักษณะการไหลของน้ำจะไหลจากเหนือลงใต้ ไหลผ่านตลิ่งสูงชัน ไหลเซาะเกาะแก่งน้อยใหญ่ ความเร็วของกระแส น้ำ ระดับน้ำแตกต่างกันตลอดทั้งปี ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้ระบบนิเวศในแม่น้ำโขงมีความหลากหลาย โดยเฉพาะสายพันธุ์ปลานานาชนิดต่างๆ ที่พบหลักฐานอ้างอิงได้ถึง 1,200 ชนิดโดยระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา สภาพแวดล้อมภูมิประเทศการใช้ประโยชน์ในแม่น้ำโขงล้วนส่งผลทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ทำให้ปลานานาชนิดเริ่มหายากบางชนิดอยู่ในสถานะใกล้สูญพันธุ์แล้ว

เหตุดังกล่าวทำให้นักวิชาการจาก 4 ประเทศ คือ ลาว เวียดนาม กัมพูชา และไทย ทำงานวิจัยร่วมกันโดยรวบรวมสายพันธุ์ปลาแม่น้ำโขงพร้อมจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ปลาลุ่มน้ำโขงของแต่ละประเทศขึ้น โดย ดร.ชัยวุฒิ กฤตพันธ์ อาจารย์คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี สนใจศึกษาพร้อมเก็บรวบรวมสายพันธุ์

ปลาลุ่มน้ำโขงไว้ที่พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยาประมง มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ภายในพิพิธภัณฑ์เก็บรวบรวมพันธุ์ปลาที่พบในแม่น้ำโขง 259 ชนิด จัดเก็บข้อมูลให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ วิจัยแยกสายพันธุ์ ลักษณะเด่นของปลาที่พบ แหล่งที่พบเห็น แหล่งที่อยู่อาศัยของปลารวมถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านในการทำประมง

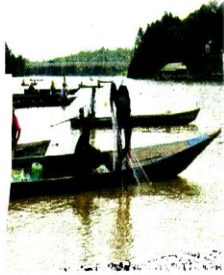
พื้นที่การศึกษาวิจัยของไทยที่ท่าอยู่จะแบ่งออกเป็นลุ่มน้ำโขงตอนบนในเขตภาคเหนือ จ.เชียงราย และ จ.พะเยา ในส่วนของภาคอีสานศึกษาในลุ่มน้ำสาขาเขตเทือกเขาภูพาน ลุ่มน้ำมูลและลุ่มน้ำชี ซึ่งล้วนเป็นลุ่มน้ำสาขาที่ไหลลงสู่แม่น้ำโขงโดยตรง นอกจากนี้ยังศึกษาในส่วนของ จ.สระแก้ว และจ.จันทบุรี ส่วนพื้นที่หลักอยู่ใน จ.สุรินทร์ ศรีสะเกษ ยโสธร อำนาจเจริญ และจ.อุบลราชธานี เพราะเป็นพื้นที่แม่น้ำมูล แม่น้ำชี และแม่น้ำสาขาอื่นๆ ไหลมารวมกัน แล้วจึงไหลลงแม่น้ำโขง ทำให้เป็นบริเวณที่มีสายพันธุ์ปลาลากหลาย และมีกิจกรรมการทำประมงมากที่สุด การร่วมงานกับนักวิจัย

น้ำโขงนี้ ส่วนหนึ่งเพื่อจะได้รู้ลักษณะนิสัยของปลาไปสู่การขยายพันธุ์โดยเฉพาะเลี้ยง ซึ่งเป็นอีกทางหนึ่งที่จะทำให้ปลาลุ่มน้ำโขงไม่สูญพันธุ์" ดร.ชัยวุฒิ กล่าว

โดยฐานข้อมูลความรู้ที่ได้ส่วนหนึ่งมาจากการลงพื้นที่สำรวจวิจัยและพบปะพูดคุยกับชาวประมงพื้นบ้านที่หาอยู่หากินจับปลาลุ่มน้ำโขง แต่ปัจจุบันพบว่าองค์ความรู้เกี่ยวกับการหาปลาก็นับวันจะสูญหายไป ไม่ต่างจากจำนวน

ปลาในแม่น้ำโขง ชาวบ้านผู้ที่มีภูมิปัญญาพื้นบ้านทางด้าน การจับปลาในแม่น้ำโขงก็ล้วนแต่เป็นผู้สูงอายุในพื้นที่ ขณะที่คนรุ่นใหม่สาวไม่มีความรู้ทางด้าน การจับปลาในแม่น้ำโขงกันแล้ว เพราะเด็กรุ่นหลังไม่ให้ความสนใจเรื่องการจับปลาอีกเลย แต่หันไปทำงานทางด้าน

อื่นๆ มากกว่า

ที่เห็นชัดขึ้นจากความรับรู้สมัยใหม่ ระยะเวลาที่พบ ว่ากลุ่มคนภูมิปัญญาคนน้อยลง ที่เคยพูดคุยขบขันอยู่ ที่สุดประมาณ 45-60 ปีแล้ว การรวบรวมองค์ความรู้ เรื่องการหาปลาทำให้ข้อมูลเกี่ยวกับปลาน้ำโขง ไม่สูญหายไปพร้อมกับยุคสมัย"

ซึ่งการสำรวจข้อมูลของนักวิชาการมีการศึกษา

ทั้ง 3 ประเทศสามารถรวบรวมสายพันธุ์ปลาในแม่น้ำ โขงได้กว่า 800 ชนิด

พิพิธภัณฑ์ปลาลุ่มน้ำโขงต้องการให้เป็นแหล่ง เรียนรู้ของชุมชน ศูนย์ข้อมูลความรู้ เรื่องความหลากหลายทางชีวภาพระดับภูมิภาค การเก็บตัวอย่างปลา เพื่อการค้นคว้าอ้างอิงทางวิชาการ เพื่อเป็นฐานข้อมูล ในการอนุรักษ์สายพันธุ์ปลา ในส่วนพิพิธภัณฑ์ปลาลุ่ม น้ำโขงของไทยรวบรวมไว้ 259 ชนิด ในจำนวนนี้พบว่า มีภาวะเสี่ยงสูญพันธุ์ เช่น ปลาสะเทาะ เต็มเป็นปลา ที่พบเห็นได้ในแม่น้ำโขงที่ จ.อุบลราชธานี และแขวง

จำปาสัก สปป.ลาว ตัวโตเต็มที่ จะหนัก ประมาณ 20 กิโลกรัม แต่ 20 ปีที่ผ่านมาไม่มีชาวบ้านพบเห็นปลาชนิดนี้แล้ว

"ปลาอีสกหรือที่คนอีสานเรียกว่า ปลาเอิน เป็นปลาน้ำจืดขนาดใหญ่ที่พบ ว่ามีแหล่งขยายพันธุ์อยู่ที่แม่น้ำโขง โดยเฉพาะที่ อ.สังขม จ.หนองคาย สภาพ แม่น้ำโขงในบริเวณนั้นมีลักษณะคดเคี้ยว เป็นเกาะแก่ง ท้องน้ำเป็นกรวดจึงมีความ เหมาะสมที่ทำให้ปลาอีสกรวมฝูงเพื่อ ผสมพันธุ์วางไข่ แต่ช่วง 10 ปีที่ผ่านมา พบเห็นปลาอีสกตามธรรมชาติน้อยลง มี แนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ทำให้เป็นปลาที่ได้ รับการคุ้มครองจากอนุสัญญาไซเตส หรืออนุสัญญาว่า ด้วยการค้าระหว่างประเทศควบคุมการนำเข้าส่งออก และผ่านระหว่างประเทศ การซื้อขายต้องขออนุญาต ถือว่าการคุ้มครองปลาอีสกของไซเตส เทียบเท่ากับ การคุ้มครองแพนด้าของจีน นอกจากนี้ยังมีปลาเสือคอด ปลาปักเป้าขน พบเห็นเฉพาะลุ่มน้ำโขงอยู่ในสถานะ ใกล้สูญพันธุ์เช่นกัน การศึกษาวิจัยของปลาในลุ่ม

"สายพันธุ์ปลาที่มีความหลากหลายทำให้ภูมิปัญญา องค์ความรู้เรื่องการหาปลาที่หลากหลายด้วยเช่นกัน

ชาวประมงพื้นบ้านจะรู้จักดูที่พบเห็นปลาแต่ละชนิด แหล่งหาปลา ความรู้ทั้งสายพันธุ์ ชื่อท้องถิ่น ลักษณะ

วิจัยในพื้นที่ลุ่มน้ำโขงทั้ง 4 ประเทศทั้ง ลาว เวียดนาม กัมพูชา และไทย โดยนักวิชาการเหล่านี้มีการจัดการ ประชุมสัมมนาเพื่อระดมสมองและชี้แจงการจัดการศึกษารวม ร่วมกัน จึงจะมีนักวิชาการจากประเทศผู้บ่มเพาะร่วมเป็น ที่ปรึกษาในการศึกษาวิจัยสายพันธุ์ปลาลุ่มน้ำโขงเพื่อให้นัก วิจัยท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการ สร้างองค์ความรู้ของ

แต่ละพื้นที่เพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์ระบบนิเวศให้เหมาะสม และเพื่อให้เกิดภาพในการดูแลรักษาแม่น้ำโขงร่วม

กันตลอดทั้งสายน้ำ ที่ผ่านมากลางระยะเวลา 20 ปี ปลาลุ่มน้ำ โขงหลากหลายชนิดตกอยู่ในภาวะใกล้สูญพันธุ์ ปลา นิสีศกรวางไข่ และโดยอาศัยประสบการณ์ที่สั่งสม บางชนิดไม่พบเห็นอีกเลย ทำให้นักวิชาการจากหลาย ประเทศในลุ่มน้ำโขงต่างให้ความสำคัญและเก็บรักษา สืบต่อกันมา นอกจากนี้จากข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ ประเทศในลุ่มน้ำโขงต่างให้ความสำคัญและเก็บรักษา แล้วข้อมูลจากชาวบ้านถือเป็นส่วนสำคัญที่สนับสนุน ตัวอย่างสายพันธุ์ปลาเอาไว้ พร้อมทั้งร่วมกันจัดทำเป็น พิพิธภัณฑ์ปลาลุ่มน้ำโขงขึ้น เพื่อเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ ของคนรุ่นหลัง รวมทั้งให้ทุกคนตระหนักถึงความ เปลี่ยนแปลงของแม่น้ำโขงที่ส่งผลกระทบต่อระบบ นิเวศของปลาชนิดต่างๆ ซึ่งอาจทำให้ปลาลุ่มน้ำโขง บางชนิดอาจสูญพันธุ์ไป

● กวินตรา ใจจ้อ ●